

Лубенець Ірина,

кандидат юридичних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем управління правоохоронною діяльністю та її психологічного супроводження навчально-наукового інституту післядипломної освіти, Національна академія внутрішніх справ

ДОСВІД США У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Система психологічної допомоги військовослужбовцям і ветеранам у США є однією з найбільш розвинених у світі та ґрунтується на комплексному, міжвідомчому підході, що зумовлює її структурну багаторівневість і функціональну цілісність. Центальною ланкою допомоги є Міністерство у справах ветеранів (Department of Veterans Affairs) – друга за величиною державна структура США після Пентагону. Його діяльність ґрунтується на інтегрованому підході, який передбачає надання медичної, психологічної та соціальної допомоги в межах єдиної системи. Одним із пріоритетних напрямів діяльності Міністерства є забезпечення безперешкодного доступу ветеранів війни до комплексної допомоги у сфері психічного здоров'я, що включає як психіатричні, так і психологічні послуги [2].

Наступною структурною одиницею зазначеної допомоги є національний центр ПТСР (National Center for PTSD) [6], який виступає однією з провідних науково-практичних установ у сфері дослідження та лікування посттравматичного стресового розладу, що розробляє клінічні протоколи, здійснює наукові дослідження та підготовку фахівців. Саме в ньому стандартизували використання доказових методів терапії.

Також заслуговує на увагу мережа ветеранських центрів (Vet Centers) – унікальних громадських центрів, розташованих поза межами великих військових госпіталів. Їхня мета – зняти стигму. У зазначених центрах ветерани можуть отримати допомогу анонімно, без офіційної постановки на облік до медичної системи, що критично важливо для збереження довіри. Існує понад 300 ветеранських центрів (станом на кінець 2024 року), де надають консультаційні послуги ветеранам, військовослужбовцям та їхнім сім'ям [8]. Слід підкреслити, що ветеранські центри надають цілодобову безкоштовну телефонну консультативну допомогу, яка є критично важливою для підтримки ветеранів і їхніх родин [9].

Однією з ключових особливостей американської моделі є безперервність допомоги, яка охоплює всі етапи: підготовку до служби, перебування у зоні бойових дій та повернення до мирного життя. За словами клінічного психолога Брюса Кроу, надання психологічної підтримки в зоні бойових дій призводить до кращих результатів, ніж на відстані чи пізніше. Для цього в США створені мобільні підрозділи з контролю стресу, до складу яких входять 2 психологи (з розрахунку на бригаду). Персонал цих підрозділів здійснює навчання, консультації, лікування, виконує заходи з відновлення військовослужбовців, їх евакуацію та заходи з профілактики стресу [10].

Важливим напрямом є рання діагностика психічних розладів, зокрема посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії, тривожних станів та суїцидальних ризиків. Для цього використовуються стандартизовані скринінгові програми та регулярні обстеження військовослужбовців. Зокрема, у США здійснюється оцінка психологічного стану перед направленням у зону бойових дій, а також первинний скринінг після повернення та при звільненні зі служби [10].

Американська система суворо регламентує методи, які оплачуються державою. Пріоритет віддається короткостроковим, але інтенсивним методам із доведеною ефективністю, таких як пролонгована експозиція (PE); когнітивно-процесуальна терапія (CPT); десенсибілізація та репроцесуалізація рухом очей (EMDR) тощо.

Однією з її особливостей є те, що США першими на державному рівні визнали, що ветеран швидше довіриться іншому ветерану, ніж цивільному лікарю. До того ж психологи (як військові, так і цивільні, що працюють із ветеранами) проходять спеціалізоване навчання «військовій культурі», де вивчають армійську ієрархію, структуру підрозділів, спеціальну термінологію тощо [1].

На основі цієї концепції довіри та взаємопідтримки в штаті військових госпіталів була впроваджена офіційна посада «помічника ветерана» (Peer Support Specialists). Ветерани, які успішно пройшли реабілітацію, отримують спеціальну сертифікацію та допомагають побратимам пройти шлях відновлення. Вони є частиною міждисциплінарних команд з лікування. Цей підхід сприяє зниженню рівня суїцидальних ризиків та соціальної ізоляції серед ветеранів [5].

Упродовж останніх 15 років американська психологія змістила фокус із «лікування розладу» на «розвиток резильєнтності». Замість того, щоб сприймати ветерана як «зламану» людину, фахівці працюють над концепцією посттравматичного зростання (PTG) [3; 7]. До того ж у межах сучасного підходу до психологічного забезпечення військовослужбовців у США дедалі більшого значення набуває робота з моральною травмою. З цією метою психологи мобільних підрозділів контролю стресу функціонують у тісній міждисциплінарній взаємодії з військовими капеланами, що забезпечує комплексний підхід до відновлення психічного та духовного стану військових [10].

У США активно розвиваються цифрові інструменти підтримки. Запроваджено електронні системи обліку стану військовослужбовців, а також спеціалізовані платформи (наприклад Military OneSource [4]), які дозволяють вирішувати як психологічні, так і побутові проблеми військових та їхніх родин.

При цьому значна увага приділяється реабілітації та соціальній адаптації ветеранів, зокрема підтримці у працевлаштуванні, освіті, розвитку соціальних навичок. Окремим пріоритетом є робота із сім'ями військових, котрі розглядаються як ключовий ресурс їхнього відновлення. Отже, важливою рисою американського досвіду є міждисциплінарний та міжвідомчий підходи, що поєднують психологічну, медичну, соціальну та юридичну допомогу. Це забезпечує комплексне вирішення проблем ветеранів.

Таким чином, досвід США демонструє ефективність цілісної міжвідомчої системи психологічної допомоги з акцентуванням на безперервному супроводі військовослужбовців і ветеранів на всіх етапах – від підготовки до служби аж до повернення в цивільне життя. Він заслуговує на увагу та може бути частково запозичений і адаптований до українських реалій. Перспективними є також розвиток доступних позалікарняних центрів та інституціоналізація програм «рівний–рівному».

Список використаних джерел:

1. Geraci J. C., Edwards E. R., May D., Halliday T., Smith-Isabell N., El-Meouchy P., Lowell S., Armstrong N., Cantor G., DeJesus C., Dichiaro A., Goodman M. Veteran Cultural Competence Training: Initial Effectiveness and National-Level Implementation. *Psychiatr Serv.* 2024 January 1; 75(1):32–39. DOI: 10.1176/appi.ps.202100437
2. Jack Resnik, Christopher J Miller, Clara E Roth, Katharine Burns, Michelle J. Bovin. A Systematic Review of the Department of Veterans Affairs Mental Health-Care Access Interventions for Veterans With PTSD. *Military Medicine.* 2024. Vol. 189. Issue 5–6, May/June. P. 1303–1311. DOI: <https://doi.org/10.1093/milmed/usad376>
3. Kang H., Fischer I. C., Dickinson S., Na P. J., Tsai J., Tedeschi R. G., Pietrzak R. H. Posttraumatic Growth in U.S. Military Veterans: Results from the National Health and Resilience in Veterans Study. *Psychiatr Q.* 2024 March; 95(1):17–32. DOI: 10.1007/s11126-023-10061-8
4. Military OneSource. War Department. 2026. URL: <https://www.militaryonesource.mil/>
5. Peer Support. U.S. Department of Veterans Affairs. 2024. URL: <https://salolli/d3961F7>
6. PTSD: National Center for PTSD. U.S. Department of Veterans Affairs. March 27, 2025. URL: <https://salolli/e8b1983>
7. Tedeschi R. G., Moore B. A., Greene T. C. Posttraumatic Growth as a Pathway to Wellness for Individuals and Organizations. *Behav Sci (Basel).* 2025. December 2;15(12):1653. DOI: 10.3390/bs15121653
8. VA Vet Centers: Opportunities Exist to Improve Asset Management and Identification of Future Counseling Locations. U.S. Government Accountability Office. November 13, 2024. URL: <https://salolli/F6e2EF2>
9. Vet Centers (Readjustment Counseling). U.S. Department of Veterans Affairs. 2022. URL: <https://salolli/0C0a3B3>
10. Американський експерт під час візиту до України поділився досвідом психологічної підтримки військових. Пресцентр Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця. Новини від 16.10.2023. URL: <https://salolli/5f89007>